

Herman Rajamäe

3-punktitöö pedagoogikas

Stockholmi ülikooli
Ruus.

"Unistus õpetajana dustest"

Koos eesti keelse tõlkega
(tabelid ei ole üle kantud)

aastal 1956?

Skolöverstyrelseni ülesandel koostas seminari lektor E Malmquist ulatusliku selgituse sobivusproovide ~~kohta~~ kohta vastuvõtueksameil õpetajate-valmistus asutustesse. Ca aasta tagasi oli mul võimalus tutvuneda nim. selgituse resultaatidega stensileeritud kujul, vahepeal on need aga avaldatud trükis ja sel viisil on saanud kättesaadavaks kõigile küsimusest huvitatutele.

Nim. teoses juhib autor selgituste tulemuste kokkuvõtmisel erilist tähelepanu asjaolule, et vaatamata arvukaile katsetele seminaaridesse ~~vastuvõtmisel~~ vastuvõtmistel ja nende tulemuste hoolikaile uurimistele pole seni veel leitud usaldatavaid kriteeriume^{id}, millede abil oleks võimalik kindlaks teha kas seminarisse sissepääsutaotleja on mitte ainult suuteline edukaks edasijõudmiseks seminari õppeainetes, vaid kas tema jõudlus ja võimed on ka küllaldased tema tööpõllul õpetajaametis, s.o. kas ta saab olema ka hea, resp. sobiv õpetaja. Selle asemel soovitab autor esile otsida vastuvõetavaid kriteeriume edurikka õpetaja personaalsuse kohta ja alles teises järjekorras püüda luua prognostilisi katseid (proove). Ja lõpuks märgib autor: „Kuna viimasel ajal on hea ja halva, resp. sobiva ja mittesobiva õpetaja probleem eriti aktuaalseks muutunud mitte ainult meil Rootsis, vaid ka mujal. „ ^{See} ~~siis~~ ~~andis~~ E. M. selgitus ja eriti selle kokkuvõtteis märgitud vihjed, milledele on juhitud tähelepanu eelpool, mulle tõuke asuda selle probleemi selgitamisele senistelt Rootsis teostatud katsetest ja uurimustest kõrvalekalduvailt seisukohtadelt. Tuleks kõigekülgselt selgitada ja analüüsida mõistet "hea resp. sobiv õpetaja". Teiste sõnadega, missugused omadused iseloomustavad edurikka õpetaja personaalsust? Või vastupidi: missugused omadused iseloomustavad ebaedukat õpetajat tema kutsetöös? Kui nihkuda probleemile veelgi lähemale, siis võiksime küsida: milles või kus peitub viga, kui on tegemist halva resp. mittesobiva õpetajaga?

Ilma et siinkohal lähemalt peatuda välismaal teostatud vastavate uurimuste ja nende tulemuste juures, nendest on juttu üsna tühjendavalt E.M. ülal märgitud teoses, võiksime õpetajakutsele vajalikud omadused

koondada suurtes joontes 3 kategooriasse: isikulised omadused
 professionaalsed omadused
 sotsiaalsed omadused.

Käesolevas kirjatöö teises osas esitatud eeluurimuse ~~raix~~ paremaks mõistmiseks on vahest vajalik lähem peatumine iga üksiku ~~k~~ kategooria juures ja selgitada seda, mida tuleks mõista isikuliste, professionaalsete ja sotsiaalsete omaduste all. A. Jenseni järele kuuluksid isikuliste omaduste alla järgmised: ausus, õiglus, objektiivsus ja emotsionaalne stabiilsus. Professionaalsete omaduste alla kuulub laialdane ala, mis hõlmab kogu õpetaja väljaõppe kõigis selle juurde kuuluvais osades. Siia kuulub kõigi õppeainete ja nende metoodika hea tundmine, õpetamisoskus eri kooliastmel, üksitute õppeainete käsitlemine vastavalt õpilase arusaamise võimetele eri vanuseastmel, õpilase hingeelu hea tundmine eri vanuseastmel ja sellele vastavalt oskus neid kohelda individuaalselt, võime end väljendada selgelt ja küllaldase aeglusega, et õpilased võiksid õpetajat jälgida takistusteta, oskus kavakindlaks õpetustööks, oskus õhutada ja julgustada õpilasi õppimisele ja iseseisvale tööle, oskus hoida distsipliini rahulikult, väärikal ja õiglasel viisil. Sotsiaalsed omadused hõlmavad vahetuid suhteid õpilastega, kolleegidega ja lastevanematega. Siia kuuluksid esmaajoonel oskus aru saada teise ~~inimese~~ inimese, eriti õpilase olukorrast. Võime aru saada teise inimese tunnetest ja mõtetest, võime näha ja hinnata õpilaste püüdlusi ja esile tõsta õpilase hästiõnnestunud tööd ja seda vastavalt hinnata. Jensen märgib siia alla ka sõbralikkuse, kuid see oleks õigem paigutada isikuliste omaduste alla.

Kui nüüd astume praktilisele koolitööpinnale ja meil on tegemist mõne negatiivse juhuga, s.o. ebasobiva õpetajaga, siis on küsimuse püstitamine väga lihtne: Missuguse ~~k~~ kategooria omaduste osas on kõneolev õpetaja ebasobiv? Kas isikuliste või sotsiaalsete omaduste osas või koguni neis mõlemas, või on tema kutseline väljaõpe ühel või mitmel alal puudulik? Mõnel juhul võib tegemist olla ka õpetaja valesti paigutamise ^{mõni}ga kas ühe kooli ulatuses (näit. õpetaja ei ole suuteline edukalt oma ülesandeid täitma algkooli 5. klassis, küll aga ~~ta~~ võib ^{ta} seda olla sama kooli 3. klassis) või teatud olustikus (näit. õpetaja, kes maa-algkoolis on kõigiti seisnud oma ülesande kõrgusel, ei suuda

sedä olla suurema linna või tööstusasula koolides, seda kinnitavad kogemused igapäevasest elust).

Kui nüüd nende sissejuhatavate märkmete järele siirdume Rootsi kooli olukorda, kus kuuleme tihti kurtmisi halbade ja ebasobivate õpetajate üle kõigil kooliastmeil, siis, korrates eelpool esitatud mõttekäiku, võiksime siingi küsida: milles peitub viga? Kas rootsi koolipõllule sattunud õpetajate isikuliste või sotsiaalsete omaduste hulgas on oltrasti negatiivseid jooni, mis teevad nad ebasobivaiks koolitööks või on nende kutseline ettevalmistus ühel või teisel alal puudulik või kümne või enama aasta eest seminaridest väljunud õpetajapõlv ei seisa enam käesoleva ~~j~~xxx aja nõudmiste kõrgusel? Teiste sõnadega: on ta jäänud ajast maha enne pensionieasse jõudmist?

Probleemi asetamisel ~~st~~ üks ei jatku, peab tegema ka katset selle lahendamiseks. Pärast pikemat kaalutlemist ja nõupidamist ~~xxx~~ doc. Björsjöga ja toetudes välismaistele vastavaile uurimustele, jõudsin otsusele teostada Rootsis uurimist hea ja halva õpetaja kohta kolmes järgus:

õpilaste arvamised,

õpetajate endi seisukohad,

kooliülemuste seisukohad,

(kas viimase punkti alla ka võtta lastevanemate seisukohti, see küsimus nõuab veel selgitamist).

Õpilaste arvamuste uurimise kohta võib esineda mõnede juures mittemõistmist. Kuid õpilane moodustab ju tähtsaima teguri koolitöös ja on ju õpetaja otseses vahekorras õpilastega. Miks ei peaks me ära kuulama ka nende arvamisi? Selle kohta ütleb Keilhacker, kes oli üks suuremaid teerajajaid selle ala uurimisel:

Tekib veel teine küsimus: missuguses eas on kõige sobivam aeg kuulata õpilaste arvamisi? Või on kõige sobivam kuulata õpilaste arvamisi siis, kui nende kooliaeg on juba seljataga? Viimast moodust on rootsi uurijaist kasutanud prof. Husén. Sel puhul tekib aga kaks probleemi: esiteks, m ä l u järele esitatud arvamised ei tarvitse enam

kaugeltki olla sellised nagu need olid õpilasel kooli ajal ja teiseks, ühes lapse arenemisega muutuvad ka tema arvamised õpetaja kohta ja sellele vastavalt ka nende väljendusvorm. Ainult arvamised teatud omaduste kohta jäävad püsima, mõned koguni elulõpuni. Seda küsimust on üsna põhjalikult valgustanud M. Keilhacker oma teoses. Uurimismeetodid. Õpilaste arvamiste teadasaamiseks on kasutatud mitmesuguseid meetodeid. Ankeetmeetod on olnud vahest kõige üldisem, eriti U.S.A-s, kus teadaolevail andmeil korraldati esimene sellelaadiline uurimus aastal 1896, sellele lisanduvad mitmesugused selle meetodi variatsioonid (^{polarits} ~~feloritets~~-või voteringsmeetod, rangeringsmeetod ja absoluutne värderingsmeetod). Kõigil neil meetodeil on see hea omadus, et nende resultaate on ka hõlpus kasutada statistilisteks ümbertöötamisteks. Ankeetmeetodi kasutamisel peab aga juba teada olema õpilaste seisukohti ~~oma~~ õpetajate kohta mõnesuguste varasemate uurimuste kaudu. Kõigi nim. meetodite kohta vaata lähemalt:

Kui aga me soovime teada saada õpilaste spontaanset arvamist õpetajate kohta, siis tuleb kasutada kirjandimeetodit. Selle meetodi abil on võimalik teada saada nii õpilaste soove õpetajate kohta kui ka seda missugused on tema kogemused tõeliste õpetajate kohta, sest lapse ~~kingelise~~ hingeelust teame, et soovide taga peitub tihti suur annus tõelisust. Kirjandimeetodi puhul võib veel katsetada erinevate pealkirjadega, et näha missuguse pealkirja abil on eri arenguastmeil võimalik saavutada kõige paremaid tulemusi. Ka ~~selles~~ on selle meetodi abil võimalik kõige paremini jälgida õpilaste arvamuste muutuvust ja avarustumist mitmes eri suunas, nagu see selgub väga ilmekalt H. Keilhackeri uurimuses. Kirjandimeetodi puuduseks on ajaolu, et selle resultaate ei ole nii hõlpus kasutada statistilisteks ümbertöötamisteks, kuid selle resultaate võib kasutada usaldusliku alusmaterjalina edaspidistel uurimistel.

Rootsi õpilaste seisukohti.

Kuna Rootsis pole minu teada varem otse koolide kaudu kogutud õpilaste arvamusi õpetajate kohta ja käesolev katse on esmakordne sellel alal siin maal, siis just doc. Björsjö nõuandel otsustasin kasutada kirjandi-meetodit, silmaspidades ka eelpool esitatud põhjendusi nim. meetodi kohta.

Käesolev uurimus on mõeldud õieti eeluurimusena kavatsatud 3-astmelise uurimise esimese osa kohta, ^{selles} ~~siis~~ on seda teostatud nii õpilaste ea, kui ka arvu osas piiratud ulatuses, et paremini näha selle tulemusi ja võimalikke puudusi. Selle põhjal piirdusin seekord 6. ja 7. õppeaasta õpilastega 6 koolist järgmiselt: kahe maa-algkooli 7. klassid Norrlandist, ühe ühtluskooli 7. klass (kolm paralleelklassi) keskmise suurusega linnast Kesk-Rootsist ja üks 4-klassiline reaalkooli majapidamisharu 1. klass (tüdrukud), kõik kokku _____ õpilast. Õpilaste jagunemist õppeaastate ja soo järele näeme alljärgnevast tabelist:

Nagu sellest tabelist nähtub, on uurimusest osa võtnud õpilased 12 - 14-aastased. See valik on tehtud sellel kaalutlusel, et selles eas olevail õpilastel on juba olnud rohkem kokkupuutumisi mitmete õpetajatega ja selle tõttu on nende ~~tähelepanekuid~~ poolt ka tehtud rohkem mitmesuguseid tähelepanekuid ja neil ~~rohkem~~ on rohkem võrdlusevõimalusi mitmesuguste õpetajate kohta. Sellelt seisukohalt lähtudes oli algkoolide 7. klasside juurde võetud ühtluskooli 7. klass, kus on teostatud aine-õpetajate süsteem, sama on kehtiv ka reaalkooli 1. klassi kohta. Õpilastel on rohkem ütelda oma südamest.

Nim. vanuse-grupi puhul tuleb aga silmaspidada veel ühte seika. 12 - 14-aastased noored kuuluvad n.n. trotsieasse. Nagu noorsoo psühholoogiast teame, esindab trotsi-iga üht raskemat ajajärku lapse kujunemise ja arenemisprotsessis. Lapse-iga hakkab pikkamisi lõpule jõudma ja algab täiesti uus arengujärk noore elus. Toimub suur sisemine murrang, eriti

tütarlastel kättejõudva puberiteedi-ea tõttu. Selles eas on tütarlapsed oma vaimse küpsuse poolest samaealistest poistest tunduvalt ees. Laps tahab olla trotsi-eas rohkem kui laps, ta ei taha, et teda ikka edasi koheldakse kui last. Selles eas tekivad^b osal õpilastel vastumeelsus mõnede õppeainete vastu või kooliskäimise vastu üldse (skolleda!). Temas peitub ~~XXXXX~~ suur annus vastumeelsust kõige vastu, milleks tal pole huvi või mille vastu pole äratatud tema huvi. Tal tekivad tihti õige suured vastuolud oma ümbrusega, ka oma vanematega ja muidugi väga kergesti ka oma õpetajatega. Ta püüab talle pealesunnitust sageli pääseda trotsimise teel, sellest nimetuski - trotsi-iga. On üldiselt tuntud tõsiasi, et õpetajatel on õpilastega selles eas rohkesti raskusi. Kus ja milles seisnevad raskuste põhjused, seda peaks ehk aitama selgitada mõnevõrra käesolev uurimus.

Kirjandi pealkiri.

Juba eelpool-nimetatud M. Keilhacker, kes on kasutanud puht kirjandi-meetodit vahest kõige ulatuslikumalt, asetas oma kirjandi pealkirjaks "Wie wünsche ich mir meinen Lehrer?" ja esitas selle õpilastele kõigis koolivormides 8.-20. eluaastani. Pealkirja formulatsioon vihjab õpilaste soovide esilemanamise, aga nagu tema uurimuse tulemustest selgub, peitub õpilaste soovide taga varjatul või varjamatul kujul, ^{tõsi} et need on kasvanud välja tõelistest õpetajaist, kellega õpilastel on tulnud tegemist teha, kuigi vastupidises suunas tõelistele kujudele. Õpilaste soovid on kasvanud välja elust endast, kuigi ^{need} avaldatud lapselikult naiivsel kujul. Selles mõttes pole õige kõnelda Keilhackeri uurimuses ilmnenud õpilaste ideaal-õpetajaist kui kaug-ideaalidest (Fernideal), ~~xxx~~ ilma liha ja vereta, vaid need on üsna reaalsed õpetajakujud.

Nagu eelpool juba märgitud, on käesoleva uurimuse puhul tegemist eeluurimusega ja sellepärast oli sooviks uurida ka mitmesuguseid pealkirju, et ühelt poolt näha võimalikke erinevusi soovides ja teiselt poolt et saada otsesemat pilti vahelkordades õpilane-õpetaja. Vastavalt sellele mõttekäigule olid kasutamisel järgmised pealkirjad:

Maa-algkoolide õpilased kirjutasid oma kirjandid nimeliselt, linnakoolide õpilased anonüümselt. Nagu hiljem tööde uurimisel selgus, ei olnud nimedega ja nimedeta töödes nimetamisväärseid erinevusi, peale mõne erandi, sama väidab ka M. Keilhacker oma uurimuse kohta, niisamuti ka norra uuriija

Uurimuse teostamine.

Pärast vastavat kokkulepet vastavate kooliülemustega teatas ülesande teostamise endale võtnud õpetaja klassi ilmumisel, et meid on palutud täna kirjutada üks kirjand teema all

Kätteantud lehele palun märkida nimi(poiss või tüdruk), sünniaasta ja klass. Teie poolt kirjutatud kirjandeid kasutatakse puht teaduslikuks uurimiseks ja sellepärast võite kirjutada vabalt ja siiralt kõigest, mis teie arvates kuulub siia kirjandi teema alla. Õpilastel oli aega kirjutamiseks üks tund. Sama pikka aega laskis ka M. Keilhacker kasutada samaealistel õpilastel.

Uurimuse tulemused.

Kui rakendada ka käesolevas uurimuses eelpool esitatud 3 kategooriat õpetajate omaduste kohta nii positiivses kui negatiivses mõttes, siis saaksime rootsi õpilase arvamuste põhjal esitatud sageduse järjekorras järgmise üldpildi.

Kui aga teha jaotust poiste ja tüdrukute arvamuste kohta eraldi, siis on pilt järgmine.

Kui aga teha jaotust õpilaste vanuse põhjal, siis saame järgmise tabeli.

Nagu neist tabeleist võime selgesti näha, seisab õiglus, erapooletu kohtlemine ja hindamine esikohal. Sama väidab ka ~~Prof. Husein~~ prof. Husein oma uurimuses ja veel rohkem ilmneb see M. Keilhackeri uurimuses.

HERMAN RAJAMAA

SEMINARIET I PEDAGOGIK

U n d e r s ö k n i n g a v l ä r a r e g e n s k a p e r .

S y f t e: Att undersöka vilka personliga, professionella och sociala egenskaper som skattas eller ogillas hos en lärare av dennes elever.

Hypotes: På grundval av elevernas utsagor kan vi få fram en hel del läraregenskaper, som karakteriserar effektiv och ineffektiv lärare.

M e t o d: De av eleverna nämnda egenskaper skall katalogiseras i olika grupper och bearbetas var och en för sig.

I n l e d n i n g .

På uppdrag av Skolöverstyrelsen har seminarielektor Eve Malmquist företagit en ingående utredning om inträdesprövningarnas anordning vid rikets folk- och småskoleseminarier, särskilt med hänsyn till utformningen av de s.k. lämplighetsproven. För ett år sedan hade jag möjlighet att ta del av utredningens resultat, som då förelag i form av stencil. Numera är det utgiven i bokform och således lätt tillgängligt för envar som intresserar sig för saken (Eve Malmquist, LÄMPLIGHETSPROVEN i samband med inträdesprövningarna vid rikets folk- och småskoleseminarier. Göteborg, 1956).

I sin sammanfattning av de resultat han kommit fram till, påpekar Eve Malmquist särskilt att det, trots de talrika inträdesproven till seminarierna och trots en noggrann undersökning av prövningarnas resultat, icke varit möjligt att finna några pålitliga normer, med vars hjälp man skulle kunna avgöra om den inträdesökande har begåvning och förutsättningar för det yrke han valt, med andra ord om han blir en bra och lämplig lärare (se LÄMPLIGHETSPROVEN, sid. 174). I detta sammanhang vill undertecknad påpeka undersökningen som utfördes av Stockholms Högskolas psykotekniska institut vid intagningen i några seminarier. Däri står bl.a.: "Om alltså de använda proven har visat sig fungera som ett ganska tillfredställande instrument, när det gäller att förutsäga aspiranternas förmåga att tillgodogöra sig seminariets undervisning i läroämnen, så måste man å andra sidan fastslå att dessa prov

hittills ei visat sig ge någon säkert prognos i fråga om den praktiska lämpligheten för ~~xxx~~ läraryrket i den mån nu denna kan antagas komma till uttryck i seminariets betyg i undervisningsskicklighet". Och vidare: "Det tycks å andra sidan ligga i öppen dag att många för yrkesanpassningen högst väsentliga sidor av elevernas personliga anlägsutrustning överhuvudtaget inte är tillgängliga för de begåvningsmötande metoder, som hittills har kommit till användning vid institutets testningar". (V. Felenius och K. Hårnquist: "Testning som urvalsinstrument vid lärarseminarierna". Pedagogiskt Forum, 1950, nr. 1-2). Lektor E. Malmquist rekommenderar ett annat tillvägagångssätt - han vill finna en lämplig metod att utröna hur en duktig lärare bör vara beskaffad och först i andra hand tillgripa förhandsprovningar (se LÄMPLIGHETSPROVEN, sid. 125).

Lektor Malmquists utredning och de synpunkter som han framlagt i sin sammanfattning och som vi nyss fäst uppmärksamheten på, ger mig anledning att ingripa problemet från en annan sida än ~~vid~~ vad som ~~hittills~~ hittills skett i de prov och undersökningar som företagits här i landet. Först och främst det vore önskvärd att ge en uttömmande analys av begreppet "bra resp. lämplig lärare". Med andra ord: att klargöra vilka egenskaper som konstituerar en duktig lärare, eller omvänt: vilka egenskaper som karakteriserar den olämplige läraren.

Utan att närmare gå ~~på~~ in på de undersökningar som företagits utomlands eller på deras resultat - Lektor Malmquist har f.ö. behandlat dem ingående i sin utredning - skulle jag vilja föreslå en indelning av de för läraryrket erforderliga egenskaperna i tre kategorier, vilka framkommit redan i de undersökningar som gjorts i U.S.A.:

Personliga egenskaper
professionella egenskaper
sociala egenskaper

(A. Jensen: Determining critical requirements for teachers. The Journal of Experimental Education, 1951/52 ; se även E. Malmquists LÄMPLIGHETSPROVEN, sid. 99).

För att det skall vara lättare att förstå den preliminära undersökning som framlägges i uppsatsens andra del, torde det vara nödvändigt att något närmare gå in på de tre olika kategorier och förklara vad som menas med personliga, professionella och sociala egenskaper. Enligt A. Jensen hör de p e r s o n l i g a e g e n s k a p e r sådana som redbarhet, rättvisa, objektivitet och emotionell stabilitet. Till de p r o f e s s i o n e l l a e g e n s k a p e r hör bl. a. kunskaper om allt som hör till läraryrket. Hit hör god kännedom om alla läroämnen och deras metodik, förmåga att undervisa på olika

11
3

skolstadier och att behandla vart läroämne med hänsyn till elevernas ålder, kön och fattningsförmåga, god kännedom om elevernas olika utvecklingsstadier och förmåga att behandla dem individuellt, förmåga att *uttrycka* sig klart och så långsamt att eleverna utan svårighet kan följa undervisningen, förmåga att undervisa metodiskt, att stimulera eleverna och uppmuntra dem till ~~självständigt~~ självständigt arbete, samt förmåga att upprätthålla disciplin på ett lungt och rättvist sätt. Till de s o c i a l a e g e n s k a p e r hör förhållandet till eleverna, kollegerna och elevernas föräldrar. Hit bör vi ^{första} hand räkna förmågan att sätta sig in i andra människors, särskilt elevernas villkor, att förstå andras tankar och känslor, att lägga märke till och sätta värde på elevernas ansträngningar, att framhäva och berömma de goda resultat. Till de s o c i a l a e g e n s k a p e r räknar Jensen också vänlighet, ehuru den snarare förefaller att hörä hemma under den första (personliga) kategorin.

Om vi nu vänder oss från teori till praktik, d.v.s. om vi förutsätter att vi i det praktiska skolarbetet träffar på en olämplig lärare, så blir frågeställningen helt enkelt denna: i vilket avseende är denna lärare olämplig? Har han otillräckliga personliga eller sociala egenskaper eller kanske båda delarna, eller är hans yrkeskunskaper bristfälliga på ett eller annat område? I en del fall kan läraren vara placerad i fel klass (en lärare kan t.ex. inte vara skickad att undervisa i folkskolans femte klass men däremot vara i stånd att sköta undervisningen i dess tredje klass) eller i fel miljö (en lärare som på ett tillfredsställande sätt skött undervisningen ~~på landsbygden~~ i en folkskola på landet, går t.ex. inte i land med undervisningen i en större stad eller i ett industrisamhälle. Detta bekräftas av erfarenheter ur det dagliga livet.).

Om vi nu efter dessa inledande anmärkningar vänder oss till förhållandena i svenska skolor, där vi ofta hör klagomål över dåliga och olämpliga lärare på alla skolstadier, så skulle vi även här kunna använda samma förfaringssätt och fråga: var ligger felet? Finns det hos de lärare, som är verksamma i den svenska skolan, brister i deras personliga eller sociala förutsättningar, som gör dem olämpliga, eller är deras yrkesutbildning på en eller annan punkt otillräckliga? Förmår kanske den lärargeneration, som utexaminerats för 10 - 15 eller ännu flera år sedan, inte motsvara de krav som nu ställes på dem, eller med andra ord: har den redan innan pensionsåldern blivit för gammal?

Det räcker emellertid inte med att ställa problemet, man måste också försöka lösa det. Efter långt övervägande och i samråd med,

doc. Björsjö samt med stöd av liknande undersökningar i andra länder
beslöt jag att genomföra en undersökning angående goda och dåliga
lärare i Sverige. Vid undersökningen har hänsyn tagits till 3
faktorer:

elevernas utsagor

lärarnas egna ståndpunkter, samt

samt vilka egenskaper som skattas mest hos en lärare av
dennes överordnad.

(Huruvida även skolbarnens föräldrar skall räknas till den sist-
nämnda gruppen är ännu inte avgjort.)

På vissa håll kan det kanske anses diskutabelt att undersöka
elevernas utsagor. Men eleverna är ju en av de viktigaste faktorerna
i skolarbetet, och läraren står i direkt kontakt med sina lärjungar.
Varför skulle man då inte ta hänsyn till elevernas åsikter? M.KEILHACKER
som är en av banbrytarna för undersökningarna på detta område säger:
"Jag är tvärtom av den åsikten, att man vid en sådan undersökning
närmast principiellt måste bortse ifrån o m o c h i v a d
m å n elevens omdömen överensstämmer med den vuxnes vanliga uppfattning.
Även om de skulle vara fullständigt oklara ja.t.o.m. objektivt
falska, d.v.s. skadliga för den unge själv, är det nödvändigt att känna
dem. Varje önskan innebär i det själsliga skeendet en kraft som måste
tas med i beräkningen, alldeles likgiltigt, om den är berättigat eller
inte. Just den unges egenartade uppfattning i fråga om läraridealet
är ~~viktig~~ viktig och kan inte ersättas av den vuxnes omdöme".
(M.Keilhacker, Die Frage der Lehrerpersönlichkeit vom Schuler aus
gesehen. Bayerisches Bildungswesen, 1930). Samma åsikter har blivit
senare dominerande överallt.

En annan fråga kan också diskuteras. Hur gammal bör eleven
lämpligen vara då han tillfrågas om sin mening? Är det kanske rent av
bäst att vänta till dess han redan slutat skolan? Det sistnämnda
tillvägagångssättet har bl.a. professor Torsten Husén använt
(ADOLESCENSEN. Undersökningar rörande manlig svensk ungdom i åldern
17 - 20 år, Uppsala, 1944, sid. 171 - 233). I detta fall ställes vi
emellertid inför två problem: för det första är det inte säkert
att de åsikter, som eleven ~~må~~ m i n n s är desamma som han hyste
vid det aktuella tillfället, och för det andra förändras hans
åsikter om läraren allteftersom han utvecklas, liksom också den form
han väljer för att ge uttryck åt dem. Endast hans uppfattning om någon
särskild egenskap hos läraren blir bestående, ibland hela livet ut.

M. Keilhacker har ingående behandlat denna fråga utom i sitt ovan-
nämnda arbete i "Der ideale Lehrer nach der Auffassung der Schüler",
Freiburg im Breslau, 1932.

För att ta reda på elevernas åsikter har man använt olika under-
sökningsskylmetoder. Den vanligaste är väl enkätmetoden, som användes
särskilt i U.S.A., där enligt tillgängliga uppgifter den första under-
sökningen av detta slag företogs 1896. Därtill kommer flera variationer
av denna metod (polaritets- eller voteringsmetoden, rangeringsmetoden
och den absoluta värderingsmetoden). Fördelen med alla metoder av detta
slag är att det är lätt att statistiskt bearbeta resultaten.

Använder man enkätmetoden måste man emellertid känna till elevernas
åsikter om lärarna genom flera tidigare undersökningar. Angående
alla dessa metoder se närmare E.Östlyngen: LÄRERNE FRA ELEVENES
STANDPUNKT. Norsk Pedagogisk Tidskrift, 1940, sid. 28 - 41).

Vill vi emellertid lära känna elevernas s p o n t a n a åsikter
om sina lärare, så måste vi tillgripa uppsatsskylmetoden.
u p p s a t s s k y l m e t o d e n. Med hjälp av denna kan vi lära känna både
elevernas önskskylningar beträffande lärarna och deras erfarenheter av dem,
ty vad vi vet om barnens själsliv lär oss, att önskskylningarna ofta rymmer
en god portion av verkligheten. Vi kan också pröva med olika
r u b r i k e r man når de bästa resultaten på repektive utvecklings-
stadier. Denna metod erbjuder också den bästa möjligheten att följa,
hur elevernas åsikter förändras, och vilka uttryck de tar sig på olika
områden, såsom tydligt framgår av Keilhackers ovannämnda undersökningar.
Nadelen med uppsatsskylmetoden är att det inte är så lätt att bearbeta
resultaten statistiskt, men å andra sidan kan resultaten med fördel
läggas till grund för fortsatta undersökningar.

DE SVENSKA ELEVERNAS UTSAGOR.

Då såvitt jag vet någon undersökning av de svenska skolbarnens åsikter om sina lärare icke tidigare företagits, utan detta försök är det första på området, så har jag på docent Björsjös inrådan och av skäl som jag nyss antagit beslutat mig för att begagna mig av uppsatsmetoden.

Denna undersökning är avsett att vara en preliminär undersökning till första avsnittet av en planerad undersökning i tre etapper. Den omfattar endast ett begränsat antal elever ur ett fåtal klasser, vilket bäst torde belysa metodens resultat och eventuella brister. Jag har därför inskränkt min undersökning till att omfatta sjätte och sjunde skolårets elever ur sex skolor, fördelade på följande sätt: sjätte och sjunde klassens elever ur 4 folkskolor på landsbygden i Småland och Norrland, sjunde klassens elever ur en enhetsskola i en medelstor stad i Mellansverige och första klassens elever (flickor) på hushållslinjen av en 4-årig realskola, tillsammans 190 elever. Elevernas fördelning på skolår och kön framgår av nedanstående tabel:

		Köligaastad Skolår		
		6	7	Summa
Pojkar	Pojkar	7	70	77
Tädruskud	Flickor	15	98	113
	Summa	22	168	190

Elevernas fördelning på ålder och kön framgår av nedanstående tabell:

		Ålder Ålder Vårer			
		12 år	13 år	14 år	Summa
P	Pojkar	10	60	7	77
T	Flickor	16	86	11	113
	Summa	26	146	18	190

Som framgår av sista tabellen är de elever som deltagit i undersökningen 12 - 14 år gamla. De har utvalts med tanke på att elever i denna ålder redan kommit i beröring med ett flertal lärare. De har sålunda haft tillfälle att göra en hel del observationer och har därför möjlighet att avställa jämförelser mellan olika lärare. Av denna orsak har jämte folkskolans sjunde klass också medtagits en sjunde klass ur enhetsskolan, där ~~den~~ ämneslärarsystemet är genomfört; detsamma gäller realskolans första klass. Eleverna har mera på hjärtat.

Beträffande den åldersgrupp som utvalts måste man beakta en omständighet. Barn i åldern 12 - 14 år befinner sig i den s.k. trotsåldern. Från ungdomspsykologin vet vi, att trotsåldern är en av de besvärligaste perioderna i barnets utveckling. Barnåldern håller på att ta slut och en alldeles ny utvecklingsfas tar sin början. Det är en period av inre slitningar och brytningar som är särskilt kännbara för flickorna i pubertetsåldern. I den åldern är flickorna vad den andliga mognaden beträffar långt före de jämnåriga pojkarna. Barnet i trotsåldern vill vara förmer än ett barn, det vill inte längre behandlas som ett barn. Under denna period uppstår hos många barn motvilja mot en del skolämnen eller mot skolan överhuvudtaget - skolläda. Barnet hyser motvilja mot allt som inte intresserar det ~~allt~~ eller för vilket dess intresse inte blivit väckt. Det råkar ofta i konflikt med omgivningen, även med föräldrarna och naturligtvis mycket lätt med lärarna. Mot tvång reagerar barnet ofta med trots, därav namnet trotsåldern. Det är ett välbekant förhållande, att lärarna har stora svårigheter med eleverna under denna tid. En analys av orsakerna till dessa svårigheter skulle måhända i någon mån bidra till att kasta ljus över denna undersökning.

U p p s a t s e n s ö v e r s k r i f t.

Redan förut ofta nämnda M. Keilhacker som är den som kanske flitigast använt sig av uppsatsmetoden, satte som överskrift på den önskade uppsatsen: "Wie wünsche ich mir meinen Lehrer?" och denna fråga ställde han till elever ur alla skolformer från 8 till 20 år. ("Der ideale Lehrer nach Auffassung der Schüler", sid.4). Rubrikens formulering anger att han vill ha fram elevernas önskemål. Av hans undersöknings resultat framgår dock mer eller mindre oförtäckt, att eleverna när de framlägger sina önskemål utgår från de lärare, som de har att göra med i verkligheten, fast de utrustar den drömde läraren med alldeles motsatta egenskaper. Elevernas önskingar har

16

ARTS MUSEUM
LONDON
3

vuxit fram ur verkliga förhållanden, fast de fått en barnsligt naiv form. I den betydelsen är det inte riktigt att tala om den ideal-lärare, som tar gestalt i Keilhackers material, som ett fjärran ideal (Ferideal) utan kött och blod - han är tvärtom en ganska reel lärare (se N.9 Engström: "De ungas syn på lärarpersonligheten". Det 16. nordiske skolmöte, sid. 191).

Som redan nämnts är denna undersökning avsedd att vara en preliminär undersökning, och det var därför önskvärt att experimentera med olika slags rubriker för att å ena sidan få fram eventuella skilljaktigheter i önskemålen, å den andra ~~sidan~~ få en så omelbar bild som möjligt av förhållandet mellan lärare och elever. Vi använde därför följande rubriker:

Hurudan en lärare bör vara i mitt tycke?

Jag vill, min lärare vore.....

Hurudan jag skulle vara om jag vore lärare?

Hur bör en bra lärare vara?

En bra lärare.

Om lärare.

Eleverna i folkskolorna på landet försåg sina uppsatser med namn, eleverna i stadskolorna skrev anonymt. Som framgick av det undersökta materialet, förelåg inga nämnvärda skillnader mellan det ena och det andra slaget, på något undantag här. M. Keilhacker har gjort samma erfarenhet, ~~liksom~~ liksom norrmannen E. Östlyngen i sin undersökning "Lärerne fra elevernes standpunkt", Norsk Pedagogisk Tidsskrift, 1940, sid. 35).

H u r u n d e r s ö k n i n g e n g i c k t i l l .

Efter överenskommelse med vederbörande lärare och skolmyndigheter meddelade den lärare, som åtagit sig att genomföra undersökningen klassens elever att de ombetts skriva en uppsats över ämnet..... På de papper som delades ut ombads eleverna att ange sitt namn (pojke eller flicka), födelseår och klass. Läraren meddelade vidare att uppsatsen skulle begagnas i rent vetenskapligt syfte, och att eleverna därför skulle skriva fritt och uppriktigt om allt som de ansåg höra till ämnet. Eleverna fick en timme på sig att författa uppsatsen. Några ytterligare upplysningar gavs inte.

REDAKTIONEN
ARHTIVUMSEUM
FOND-K33203

U n d e r s ö k n i n g e n s r e s u l t a t .

Om vi även i denna undersökning använder den förut nämnda uppdelningen på 3 kategorier för att utreda lärarnas egenskaper och förutsättningar för sitt yrke i såväl positiv som negativ bemärkelse, så skulle vi på grundval av frekvensen i de omdömen som 190 svenska skolbarn avgivit få följande allmänna bild:

A. Lärarens personliga egenskaper.

Effektiv lärare	Ineffektiv lärare
är rättvis och opartisk	blir ofta arg
(har inga s.k. "gullgrisar" eller "gullungar", är lika rackrig (rackig) vid både pojkar och flickor)	är otålig
har repekt med sig	är alltjämt allvarlig och ser sur ut
är vid gott humör	skriker och ryter
är vänlig, snäll, rolig och trevlig,	tjatar och grinar
hyggelig och glad	har häftigt humör
har tålamod	är petig (petnoga)
är frimogig	är spydig
är lugn, sansad och beskedlig	svär och pratar slang

Professionella egenskaper

Effektiv lärare	Ineffektiv lärare
förklarar bra, tydligt och sakta	förklarar dåligt och för fort
ger aldrig långa läxor	eller ger inga förklaringar als
har disciplin (ordning)	ger långa läxor
rättar sig efter schemat	kräver för mycket
berättar spännande saker	ger för mycket skrivningar
läser intressanta böcker och deckare	använder skamvråk
undervisar på ett medryckande sätt	ger hemanmärkningar i onödan
läser något roligt för elever på veckans sista skoldag	
tycker om lek och gymnastik	
är idrottsintresserad	
undervisar omväxlande,	
inte jämnt i ett	
spelar jazz på läxionerna	

Sociala egenskaper

Effektiv lärare

är föstående gentemot elever
är hjälpsam, särskild mot
svaga elever
uppmuntrar mindre begåvade
elever

Ineffektiv lärare

är för hård (skriker och slår,
rycker i håret)
hotar med allt möjligt
använder tomma hotelser